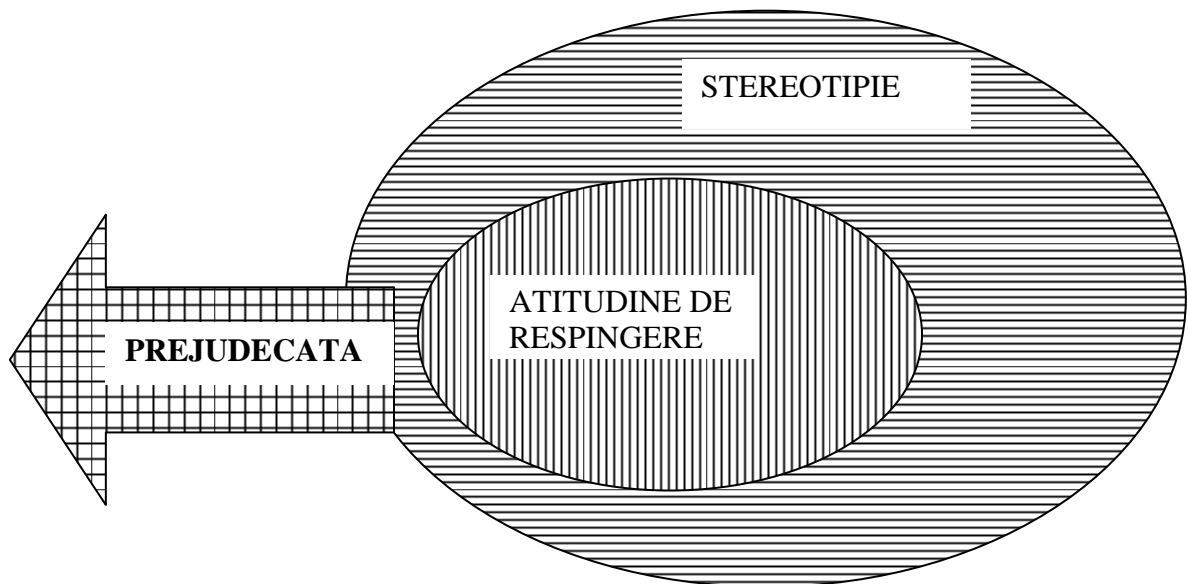

4. Prejudecata

Prejudecata reprezintă o atitudine negativă de respingere a unui individ doar datorită apartenenței lui la un anumit grup și fundamentată exclusiv în stereotipii. Prejudecată înseamnă judecata formată anterior oricărei experiențe, și se referă la predispoziția de răspuns (de acțiune, raportare, manifestare, etc.) preexistentă unor interacțiuni cu indivizi despre grupul cărora avem stereotipii, și actualizată în contextul unor interacțiuni.

Prejudecata și stereotipia sunt intrinsec conectate, reprezentând două fenomene ce nu pot fi înțelese fără o raportare reciprocă.

- a) **Stereotipia stă la rădăcina prejudecăților.** Majoritatea analizelor despre prejudecată consideră că, dat fiind faptul că stereotipiile nu reprezintă o cunoaștere neutră, ele în sine, sau asumarea lor necritică, alimentează, fundamentează sau chiar generează o anumită atitudine negativă față de grup. Mai mult, însăși esența prejudecății, existența, înaintea situației de contact, a unor atitudini de respingere, se poate datora faptului că stereotipiile sunt asumate ca fiind o sinteză a a concluziilor contactelor anterioare dintre membrii grupului propriu și *Ceilalți* - deci reprezentări care sunt considerate adevărate. Imaginea transmisă cultural despre acel grup este sursa primară a unor atitudini negative
- b) **Prin invocarea stereotipiilor se legitimează respingerea unor grupuri.** Între funcțiile stereotipiei am amintit pe acela de furnizor de răspunsuri acceptate cultural la anumite procese, fenomene, relații sociale. În această calitate, stereotipia poate este invocată ca o legitimare a unor respingeri aparent iraționale (postraționalizare) a unor grupuri.

Cu toată relația strânsă între stereotipie și prejudecată, trebuie să luăm în considerare și poziția care afirmă că stereotipizarea poate fi pur și simplu o conformare la anumite forme culturale încetățenite de exprimare și comunicare a diferențelor. Deci folosim stereotipii pentru că așa putem comunica mai ușor și nu neapărat pentru a ne exprima anumite atitudini.

4.1. G.W. Allport: o tipologie a prejudecății etnice după nivelul de manifestare.

Prejudecățile diferă în funcție de intensitatea cu care se manifestă. Una dintre tipologiile cele mai cunoscute ale prejudecăților după manifestare este propusă de G.W. Allport și presupune cinci niveluri diferite:

- a.) *Verbalizarea* – folosirea unor stereotipii, invocarea unor clișee etnice, povestirea cu predilecție a unor bancuri etnice, discuții cu persoane apropiate despre grupul/grupurile despre care are prejudecăți;
- b.) *Evitarea*, chiar cu riscul unor costuri sociale suplimentare, a unor contacte sau a proximității membrilor grupului vizat;
- c.) *Discriminarea* – tratament diferențiat al persoanelor față de care există prejudecăți;
- d.) *Violență fizică și simbolică* – violențele fizice înseamnă manifestări agresive îndreptate împotriva grupurilor față de care există prejudecăți. Desigur, există și forme simbolice, gesturi care exprimă respingerea, aversiunea față de grupurile față de care avem prejudecăți (distrugerea unor monumente, grafitti-uri cu simboluri cu o încărcătură ce exprimă sentimentele negative, etc.)
- e.) *Progrm, genocid* – exterminarea sistematică directă sau indirectă a unor grupuri pe criteriul apartenenței lor etnice. Exterminarea indirectă înseamnă distrugerea resurselor vitale ale unui grup etnic, cea directă implicând anihilarea fizică individuală sau în masă a unui grup etnic.

Putem interpreta tipologia lui Allport ca o manifestare a prejudecății ce presupune pe de o parte o asumare din ce în ce mai reflexivă a respingerii celui alt grup; pe de altă parte, variatele niveluri de manifestare ale prejudecății presupun un grad diferențiat de implicare a statului.

Reflexivitate conștientizare	Nivelul	Implicarea statului
	Verbalizare	
	Evitare	
	Discriminare	
	Violență	
	Genocid	

Ce înseamnă asumarea din ce în ce mai reflexivă la nivelurile superioare de intensitate ale manifestării prejudecății? Verbalizarea poate fi spontană, în sensul că anumite clișee verbale pot fi folosite nepremeditat, doar pentru că acele expresii sunt și pot fi folosite în calitate de convenții culturale. De exemplu, în situația în care cineva se

tocmește excesiv și într-un mod considerat abuziv, folosim expresia de *nu te mai țigăni*, și facem acest lucru nu neapărat pentru a ne exprima o atitudine de respingere față de rromi, ci pentru că acesta este o expresie consacrată cultural. (Pe de altă parte, dacă ne asumăm și încercăm să promovăm conștient o atitudine tolerantă și corectă din punct de veder politic - *political correctness* - putem evita folosirea unor sintagme de acest gen). La polul opus se află acele acțiuni motivate de prejudecată, a căror conținut este conștient asumat. Ca exemplu este suficient dacă ne gândim la anumite grupuri care promovează în mod deschis și chiar ideologizat violența față de grupuri minoritare (skinhead, neonaziști). Sau putem invoca modul organizat și planificat în care s-a desfășurat exterminarea persoanelor de origine evreiască în timpul celui de-al doilea război mondial.

În ceea ce privește gradul de implicare a statului la niveluri inferioare de manifestare a prejudecății (verbalizarea sau evitarea), există doar anumite forme extreme în care statele pot interveni (îndemnarea la violență rasială), dar majoritatea manifestărilor de verbalizare țin de sfera drepturilor și libertăților cetățenești (libertatea cuvântului, libertatea opiniei, etc.). Tot așa, formele de segregare voluntare sunt procese care, cu toate că nu sunt întodeauna de dorit, țin de modul de organizare socială a pluralismului etnic. Dar, în contextul în care statele moderne sunt obligate moral și în conformitate cu anumite prevederi internaționale să promoveze egalitatea șanselor cetățenilor indiferent de etnie, existența și prevalența anumitor forme de discriminare deja trădează o anumită pasivitate a statului, o anumită delăsare în ceea ce privește manifestarea prejudecăților. Dar violența sistematică și susținută pe baze etnice, chiar dacă nu presupune o intervenție directă a funcționării și a variatelor forțe armate aflate în subordinea statului, poate fi un semn de aprobare implicită a statului față de atari manifestări. Mai mult, cazul mai sus citat al exterminării evreilor a fost organizat și executat în mod direct de funcționarii și forțele armate ale statului german expropriat în mod exclusiv de partidul național-socialist al lui Adolf Hitler, deci statul era un actor direct implicat în acest genocid.

4.2. Teorii despre prejudecată

Cu toate că într-o anumită cultură oamenii sunt expuși mai mult sau mai puțin în aceeași măsură la influența stereotipiilor, ei manifestă prejudecăți în mod diferențiat în funcție de o sumedenie de factori cum ar fi: contextul social și politic mai larg sau mai restrâns, condiția lor socială individuală, anturajul lor, respectiv anumite caracteristici psihologice ce țin de biografiile lor individuale. Rolul, influența acestor variabile în explicarea prejudecăților a fost sintetizat în mai multe teorii despre prejudecată care în mod integrat tind să explice variabilitatea culturară, temporală și socială a fenomenului.

În funcție de accentul analizei, putem distinge între teoriile cultural-istorice, sociologice și psihologice, toate putând fi integrate într-un demers analitic relativ unitar și coerent.

4.2.1. Teorii cultural istorice

Teoriile cultural istorice analizează modalitatea în care dimensiunea temporalității contactelor dintre grupuri, respectiv modalitățile particulare de transmitere culturală au un impact asupra formării, transmiterii și reiterării unor prejudecăți. Distingem între trei teorii majore: emergența etnocentrismului, trauma istorică și politicile memoriei.

4.2.1.1. Emergența etnocentrismului

Etnocentrismul înseamnă o raportare ierarhică la diferențele culturale, o evaluare a acestor diferențe în termeni de superior-inferior, bun-rău, civilizată-sălbatic, frumos-urât, etc. Desigur, manifestările culturale proprii sunt cele evaluate pozitiv, comportamentele și manifestările celorlalți fiind evaluate negativ. Se consideră că etnocentrismul reprezintă un reflex cultural de bază, determinând o reacție psihologică elementară și primară în contextul pluralismului cultural și a unor contacte interculturale. În socializare, manifestările culturii proprii sunt transmise și asumate ca fiind de la sine înțelese, naturale și fără alternativă. Contactul cu alte manifestări culturale se face pornind de la această atitudine, raportarea la diferențe se face în termeni de comparare a manifestărilor diferite care sunt evaluate prin raportarea la manifestările proprii văzute ca naturale, fără alternativă. Contactul implică o evaluare primară, o reacție negativă de reținere sau respingere. Etnocentrismul este considerat ca o formă universală a cunoașterii intuitive. Cadrele cunoașterii însușite în socializarea primară vor marca modul de procesare a cunoașterii dobândite ulterior și vor marca modul în care vom evalua diferențele culturale complexe (Teo/Febrero 2003:676)

Pe de altă parte, această emergență a etnocentrismului este reiterată și de strategiile de socializare și autoevaluare explicite sau implicite ce funcționează în anumite culturi. Forma clasică a acestei manifestări este frecvent citată de literatura de specialitate: la anumite populații, autonimul (etnonimul care se folosește de membrii populației respective pentru a se denumi) este identic cu termenul generic de om. În ceea ce privește procesul de socializare, se întâmplă frecvent ca impunerea unor forme de

manifestare considerate adecvate să se facă prin evaluări contrastive ce alimentează etnocentrismul. De exemplu, când atragem atenția copilului: „*Mănâncă civilizată! Nu mai fi porc și folosește furculița!*” - nici nu ne gândim că prin acesta în mod implicit „descalificăm” anumite maniere de a consuma mâncarea (cu mâna, cu bețișoare). Căci după ce copilul interiorizează faptul că a mânca cu tacâmurile obișnuite în Europa reprezintă maniera civilizată și igienică de a consuma mâncarea, alte obiceiuri de a consuma pot părea, prin contrast ca necivilizate.

4.2.1.2. Traumele istorice și politicile memoriei

Temporalitatea este o dimensiune esențială a fiecărei ființe umane și a fiecărei societăți. Trecutul unei societăți implică anumite biografii colective, însemnând experiențe mai mult sau mai puțin similare și sensuri împărtășite în comun atașate acestor trăiri, datorate apartenenței la categorii sociale similare. De exemplu, membrii unui grup minoritar pot avea o biografie comună datorită faptului că mai toți cei care aparțineau categoriei respective au fost supuși unui tratament defavorabil identic, confruntându-se cu o inegalitate similară a șanselor de reușită. Pe această bază generală, teoria traumelor istorice consideră că una dintre cauzele majore ale prejudecății o reprezintă situațiile istorice traumatice conflictuale, situațiile de dominare, orice experiențe negative cauzate reciproc care, deși trecute, sedimentate în biografiile colective ale unor generații stau la baza unor relații de reținere, chiar respingere și ură.

Sociologia, de la Maurice Halbwachs încoace, consideră că trecutul în sens de proces obiectiv nu trebuie confundat cu modul în care ne amintim de acest trecut, sugerând o distincție clară dintre *istorie* și *memorie*. În acest sens istoria este înțeleasă ca trecutul în sens obiectiv al unei societăți (ce și cum s-a întâmplat de fapt), memoria fiind reconstituirea (în mod iminent subiectivă, selectivă, incompletă și parțială) a acestui trecut. Obiectul analizei sociologice fiind considerat nu atât de mult trecutul în sens obiectiv (cu acesta ocupându-se disciplinele științelor istorice), ci mai degrabă analiza memoriei istorice, modul cum aceste amintiri despre trecut sunt construite și reconstruite, respectiv a legăturilor între conținutul acestor memorii și al prejudecății. Teoria politicilor memoriei înțelege să vadă în memoria istorică a unei societăți un produs profund marcat de interesele elitelor politice care folosesc trecutul ca o resursă prin care își produc legitimitatea proprie, sau legitimează în sens mai general un anumit regim, o anumită construcție politică. Astfel, de exemplu, sărbătorile naționale sunt văzute ca celebrări ale unui trecut utilizat de forțele politice dominante pentru a reitera norme, valori și sensuri pentru prezent. În acest context, prejudecățile sunt văzute ca rod al invocării unui trecut marcat de conflicte și disensiuni, de atașări la un trecut complex și ambiguu, a unor sensuri univoc negative, conflictogene (generatoare de conflicte între grupurile etnice).

4.2.2. Teorii sociologice

4.2.2.1. Teoria legitimării încorporării asimetrice

Esența acestei teorii se poate exprima cel mai simplu astfel: prejudecata este o expresie și o formă de legitimare a unor raporturi structurale de dominanță. În acest sens, termenul de încorporare asimetrică se referă la asimetria la nivelul structurii sociale, un grup etnic fiind de regulă situat la nivelurile inferioare ale stratificării sociale, celălalt la nivelurile superioare. Edna Bonachich, de exemplu, elaborează teoria pieței segmentate a forței muncii, conform căreia un segment este reprezentat de piața așa-zis primară a locurilor de muncă bine plătite, sigure și care oferă perspectiva unei promovări, celălalt segment constituindu-se din munci prost plătite, murdare, periculoase și cu un prestigiu redus. Persoanele aparținând grupurilor dominante, majoritare tind să considere sub demnitatea lor acceptarea unor locuri de muncă considerate a face parte din segmentul secundar, acestea fiind destinate grupurilor cu un prestigiu redus (minorități etnice, imigranți, etc.). Mai mult, există anumite anumite idei preconcepute, care explică de ce tocmai acele categorii sunt „predestinate” să ocupe acele locuri de muncă: sunt lipsiți de pretenții și ambiții, leneși, incuți, necivilizați, etc. Astfel se consideră justificat ca tocmai aceste persoane să ocupe aceste locuri de muncă, necesare funcțional, dar prost plătite și murdare.

4.2.2.2. Teoria contactului intergrupuri și a densității morale

O teorie răspândită a prejudecății interpretează prejudecata ca fiind funcție de frecvența și natura contactelor intergrupuri. Cercetările din acest domeniu scot la iveală faptul că nu în sine frecvența contactelor este cea care are potențialul de modifica anumite prejudecăți, ci organizarea lor (Pettigrew 1998, Dovidio/Gaertner/Kawakami 2003). Slăbirea unor prejudecăți este mai probabilă dacă:

- a) în interacțiuni, indivizii se consideră și sunt tratați ca având un status identic;
- b) interacțiunea implică interdependență cooperativă (indivizii trebuie să coopereze ca să realizeze scopuri valorizate de ambele părți);
- c) actorii definesc interacțiunea ca o relație intergrupuri și nu o cooptare a unor indivizi făcând parte de celălalt grup;
- d) valoarea pozitivă a cooperării lor este reiterată de instanțe exterioare.

La un nivel teoretic mai general, se consideră că frecvența unor contacte variate în sine crește capacitatea indivizilor de a gestiona fără prejudecăți relațiile interculturale. Capacitatea de gestiona situații noi depinde de experiențele anterioare, de frecvența situațiilor inedite cu care persoanele s-au confruntat. Cu cât o persoană s-a confruntat cu mai multe situații inedite, sau cu o varietate de contacte sociale, cu atât mai probabil este că persoana respectivă va putea gestiona cu ușurință anumite situații în care sau actorii și/sau contextul reprezintă o premieră. Durkheim făcea distincția între densitatea fizică și densitatea morală a unei societăți. Densitatea morală sau dinamică se referea la varietatea contactelor sociale ale persoanelor unei societăți, la varietatea situațiilor și rolurilor sociale în care membrii unei societăți au contacte cu ceilalți. Cu cât diviziunea muncii este mai avansată, cu atât mai mult oamenii ocupă roluri mai specializate în structura socială și interacționează cu alte persoane prin grila de norme implicate de aceste roluri, și ca atare densitatea morală a societății crește.

Pornind de la aceste premise, teoria densității morale consideră că există o relație direct proporțională între densitatea morală specifică mediului social al unui individ sau grup, respectiv prejudecățile acestui individ sau grup. Cu cât un individ sau un anumit

grup trăiește într-un mediu mai sărac sub aspectul varietății rolurilor sociale cu care interacționează, cu atât mai puțin își dezvoltă capacitatea de a gestiona situații inedite, și cu atât mai mult va avea probleme în a gestiona asemenea situații. Problemele se vor manifesta în forma reținerii față de străini, față de situațiile sociale în premieră, respectiv acești indivizi vor simți nevoia de a apela la stereotipii pentru a avea cât de cât un punct de sprijin în gestionarea acestor situații. Tradus la nivel empiric, putem afirma că persoanele provenite dintr-un mediu rural, relativ izolat și/sau cu o mobilitate teritorială redusă vor manifesta cu mai multă probabilitate prejudecăți decât persoanele care trăiesc în medii sociale în care zilnic trebuie să gestioneze o varietate de contacte sau situații sociale inedite.

4.2.2.3. Teoria pragului și stresului demografic

Teoriile demografice implică două dimensiuni puternic intercorelate. Pe de o parte, este vorba de teoria care analizează relația dintre prejudecată și raporturile de volum dintre anumite grupuri etnice, pe de alta există teorii care analizează relația dintre prejudecată și dinamica temporară a raporturilor de volum dintre grupurile etnice din cadrul unor populații complexe.

În ceea ce privește relația dintre prejudecată și raporturile de volum sau subteoria *pragului demografic*, acesta presupune că prejudecata nu crește direct proporțional cu volumul unei populații de altă etnie a unei așezări, ci există un volum, un prag critic al unei populații minoritare la nivelul unei așezări dincolo de care există tendința de creștere, de intensificare a prejudecăților față de aceste populații. Trebuie accentuat că nu este vorba pur și simplu de relații de volum, ci de relații sociale mult mai complexe ce depind de cantitate și de raporturile de cantitate, fără a le putea reduce doar la acest aspect. În primul caz este vorba de mărimea unui grup etnic: un număr redus de persoane au capacitatea mai redusă de a trăi izolat, de a produce și reproduce o comunitate particulară la care accesul celuilalt grup etnic este limitat. Cu cât o populație este mai puțin numeroasă sau nu e slab concentrată spațial, cu atât crește incidența relațiilor sociale ce presupun contacte interetnice. Persoanele de diferite etnii vor face cumpărături la aceleași magazine, vor frecventa aceleași locuri, instituții și spații publice. Cu cât volumul lor crește, cu atât mai mult aceste comunități pot organiza instituții separate pentru a gestiona anumite nevoi comunitare: lăcașuri de cult, rețea separată de magazine pentru a satisface o dietă impusă religios, etc., deci instituții în care au cu precădere acces indivizii de aceeași etnie.

În al doilea rând, cu cât volumul unor populații de o anumită etnie este mai mare, cu atât mai mult există șanse ca aceste populații (sau o parte dintre ele) să se organizeze ca o comunitate în sensul promovării, reiterării unor norme specifice (religioase, cotidiene, referitoare la căsătorie, la socializarea copiilor, la comportamentul public și privat, etc.) ce contribuie la diferențierea mai accentuată a acestei populații de celelalte categorii etnice.

În al treilea rând, cu cât volumul este mai redus, cu atât este mai probabil că vor ocupa anumite poziții, nișe economice care nu sunt agreate neapărat de populația majoritară a localității, deci nu numai că nu vor însemna concurență, ci vor ocupa locurile „rămase vacante” în structura socială. Cu cât numărul crește, cu atât mai mult există șansa ca anumite straturi și categorii să-i considere ca o concurență pe piața forței muncii, sau ca o presiune pentru sistemul de beneficii sociale.

Stresul demografic înseamnă frustrări legate de dinamica numărului și ponderii anumitor grupuri etnice. Schimbările demografice rapide, la nivelul unor localități sau regiuni, reprezintă surse potențial generatoare de creștere a prejudecăților, fie ca o reacție față de schimbările puțin controlate ale mediului social, fie datorită unor temeri privind concurența ce o reprezintă indivizii provenind din aceste grupuri. În ceea ce privește legătura dintre stresul demografic și prejudecată, s-a confirmat empiric și relația inversă între aceste două variabile, adică cei care au prejudecăți mai degrabă tind să supraaprecieze numărul, respectiv evoluția numerică a grupului etnic față de care au atitudinile negative.

4.2.2.4. Teoriile schimbării și crizelor sociale

Anumite schimbări sociale tind să intensifice prejudecățile. Teoria cea mai cunoscută la acest subgrup de teorii o reprezintă *teoria țapului ispășitor*. Țapul ispășitor reprezintă un grup minoritar (etnic, rasial, dar și de altă natură, purtător al unei diferențe sociale semnificative) asupra căruia se răsfâng sub forma unor violențe simbolice și chiar agresiuni fizice tensiunile sociale generate de dinamici sociale defavorabile. Fie că membrii acestui grup sunt considerați *in corpore* responsabili pentru anumite dinamici sociale evaluate ca fiind negative, fie indivizii făcând parte dintr-un anumit grup etnic sunt culpabilizați pentru anumite fenomene, procese, întâmplări nedorite.

Teoria conspirației evreiești de a domina lumea este o formă de a crea țapi ispășitori colectivi din evrei. Acesta a fost văzută ca a o expresie socială a frustrărilor legate de modernizare și impunerea pronunțată a principiilor pieței în variate domenii ale societății și relațiilor sociale. Evreii au fost văzuți ca fiind promotorii capitalismului, ai unor relații sociale în care domină doar banii, alte principii organizatorice fiind subordonate total mercantilismului. Mai mult, s-a presupus că ei nu acționează spontan, ci organizat, o dovadă importantă în acest sens fiind considerat un document secret - dealfel contrafăcut de către Ohrana (poliția politică a Rusiei țariste) - Cartea înțelepților Sionului.

O altă formă de a crea țapi ispășitori din membrii unor minorități au reprezentat-o linșajele din partea de Sud a SUA, unde, în anii în care recolta de bumbac era mai mică, numărul persoanelor de culoare linșate sub diferite pretexte creștea.

Desigur, trebuie menționat că mecanismul creării de țapi ispășitori funcționează mai ales ca un mecanism de proiecție socială, în sensul în care țapii ispășitori sunt făcuți vinovați pentru diferite păcate sau infracțiuni ce nu sunt în legătură directă cu sursele problemei, ci sunt încercări de a-i pedepsi pe cei oricum considerați păcătoși, viciați, pentru a restabili un sens al ordinii morale într-un context anomic (în acest sens se citează vânătoria de vrăjitoare, care cunoaște o intensificare în contextul unor crize generate de boli - ciumă, penurii alimentare sau alte cauze). În acest context, o varietate a teoriilor ce explică prejudecata prin dinamica stărilor societății o reprezintă *teoria anomică a prejudecății*. O variantă a acesteia a fost formulat de Hobsbawm (1992), analizând revigorarea etnicității ca fundament al reconstituirii societății în Europa de Est. El consideră că în contextele în care societățile (înțelese ca un țesut complex de relații sociale clădite pe diferite principii și fundamente) devin disfuncționale etnicitatea, națiunea rămâne fundamentul de la care se poate porni în reconstituirea unui nou sens al legăturilor sociale semnificative. Deci schimbările sociale rapide implică un fapt

incontestabil: anumite instituții, respectiv norme pe care se bazează aceste instituții nu mai funcționează. De exemplu, sistemul industrial dezvoltat în timpul regimului comunist din România a început să involueze la începutul anilor nouăzeci. Acesta a dus la criza formelor de încorporare în câmpul muncii, a formelor instituționale de organizare a activismului economic. O mare parte din aceste persoane erau obișnuite cu un loc de muncă stabil, ce ține de la angajare până la pensionare, cu legături de muncă ce depășeau cu mult relațiile funcționale implicate de diviziunea socială a muncii (prieteniile întărite de legături de rudenie simbolică). Locul de muncă era central pentru definirea identității individului, nu numai sub aspectul resurselor economice accesate și a statusului obținut prin acestea, ci și prin legăturile sociale cu semnificație non-economică ce au fost încheiate în acest context. Devoluția industriei generează o criză a acestui sistem, implicând o situație anomică (normele nu mai sunt funcționale), locul de muncă nu mai funcționează ca un sistem referențial central în definirea identității lor sociale și individuale. Fiind nevoiți să-și redefinească în sens pozitiv sinele lor social, este foarte probabil că vor apela la principii ale apartenenței și solidarității care sunt văzute ca fiind mai puțin legate de un anumit context socio-economic, cea mai la îndemână fiind etnicitatea. Dar apelul la etnicitate ca un sistem referențial al reconstituirii sinelui social implică o distanțare pronunțată de celelalte grupuri etnice, care în sens cognitiv se face prin activarea stereotipiilor, iar în sens afectiv prin apelul la prejudecăți.

4.2.3. Teorii psihologice

4.2.3.1. Teoria grupul de referință

Conform acestei teorii, indivizii au prejudecăți în contextul în care ei percep ca normă a grupului de referință sau apartenență manifestarea unei atitudini negative, ostile față de anumite alte grupuri. Ca atare, ei văd în prejudecată un mod de a se acomoda la normele de grup și nu neapărat o nevoie psihologică interioară. Conform acestei teorii, reducerea prejudecăților unei persoane este posibilă prin redefinirea identității indivizilor, înțelesă în sensul de apartenență semnificativă la anumite grupuri.

O altă versiune care face apel la grupul de referință în explicarea prejudecății este teoria reducerii incertitudinilor subiective, conform căreia probabilitatea apariției prejudecății crește în condițiile incertitudinii subiective a indivizilor, fie în sens cognitiv (sunt copleșiți de complexitatea informațiilor), fie în sens afectiv (în sensul că indivizii au dificultăți în a da un sens și o semnificație univocă unor evenimente sau serii de evenimente). Reducerea subiectivității implică o identificare mai pronunțată cu grupuri care oferă prescripții normative clare percepției și/sau comportamentului.

4.2.3.2. Teoria frustrare-agresiune

Conform acestei teorii prejudecata este o manifestare legitimă de defulare, de „drenare” a diferitelor frustrări individuale și colective acumulate. De exemplu, indivizi care pierd status (sunt în mobilitate descendentă) mai degrabă vor manifesta aversiune, prejudecăți față de grupuri etnice (acesta fiind și un mecanism de reactualizare a sinelui). Aceste manifestări sunt legitime, nu în sensul că societatea valorizează în general pozitiv, ci în anumite contexte tolerează manifestările de prejudecată. De exemplu stadioanele, galeriile de suporterii, nu o dată își manifestă respingerea față de echipa adversă prin faptul asimilării lor unui grup minoritar cu prestigiu scăzut, scadând sloganuri marcate de prejudecăți față de aceste grupuri. Și, cu toate că violența în stadioane este condamnată, în multe cazuri formele de huliganism ale suporterilor îmbracă forme de prejudecăți rasiste.

4.2.3.3. Teoria personalității autoritariene

Conform acestei teorii (legat de Școala de la Frankfurt, în special de numele lui Adorno), prejudecata reprezintă o formă de manifestare a unor personalități cu tendințe patologice: personalitatea autoritariană. Aceste personalități sunt produsul unui proces de socializare represivă, cu tendințe de asumare a unor opinii ferme, marcate de un conformism rigid. Aceste personalități simt nevoia unei identificări puternice prin dihotomizare, considerând doar formele conformiste de manifestare socială ca fiind acceptabile, orice altă apartenență sau manifestare fiind considerată inacceptabilă, intolerabilă și reprimabilă. Asemenea personalități au prejudecăți în general față de

grupurile ce nu se încadrează în tiparele sociale dominante, având atitudini de respingere față de toate grupurile nonconformiste (minorități etnice, sexuale, de mod de viață,, etc.).

4.3. Prejudcăți manifeste și subtile.

Democrațiile și societățile, cu cât sunt mai liberale, cu atât mai mult promovează norme de delegitimare a prejudcăților, considerând respingerea unor grupuri bazată doar pe stereotipii un gest nu numai neliberal, ci și o manifestare reprobabilă, incompatibilă cu valorile societăților democratice moderne. În acest context, în societățile moderne prejudcățile manifeste (înseamnând respingeri fățișe, fără menajamente ale unor grupuri/ indivizi aparținând anumitor grupuri doar pe criteriul apartenenței la grup, invocând anumite stereotipuri) sunt considerate ilicite și sancționate în diferite forme, nu atât legal, ci mai ales prin mecanismele de sancționare ale opiniei publice. Cu toate că acest mod de a sancționa prejudcățile manifeste a fost conceput ca un mecanism menit să reducă prejudcățile în general, investigațiile din ultimele decenii arată că oprobriul public nu a redus prejudcățile, dar a generat o schimbare a modului în care acestea sunt exprimate în direcția unei manifestări mai subtile, mai puțin explicite. De exemplu formele de manifestare subtilă a prejudcăților implică o tradiționalism exagerat și o exagerare a influenței factorului cultural în ceea ce privește șansele de reușită a indivizilor.